فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی(دوره جدید)

شماره ۳۰،
دوره اول،
سال سوم،
تابستان ۱۳۹۹،
صص ۱۲۳-۱۴۴

نقش محوری نظام آموزش و پرورش در معرفی و صیانت از میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی کشورمان، به کودکان و نوجوانان

مهناز سومایی زاده[۱] فروزان ضرابیان[۲] مهران فرج الهی[۳]

چکیده

هدف از پژوهش حاضر تعیین نقش محوری نظام آموزش و پرورش در معرفی و صیانت از میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی کشورمان، به کودکان و نوجوانان بود. روش پژوهش بر حسب هدف کاربردی، از نظر روش گردآوری داده‌ها توصیفی- همبستگی و همین‌طور از نظر نوع داده کمی بود. جامعه آماری شامل مدیران و معاونین آموزش و پرورش شهر تهران به تعداد ۵۰۰ نفر بود که با استفاده از جدول مورگان و روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای، ۲۱۷ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. به‌منظور گرداوری داده‌ها، از یک پرسشنامه محقق ساخته برگرفته از چندین پژوهش، استفاده شد. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، توصیف داده‌ها از طریق میانگین، انحراف معیار، درصد، فراوانی و جدول از طریق نرم افزار Spss و استنباط آماری داده‌ها از طریق مدل سازی معادلات ساختاری و به کمک نرم افزار Smart PLS 2 در دو بخش مدل اندازه گیری و بخش ساختاری انجام پذیرفت. نتایج نشان دادند که نظام آموزش و پرورش در معرفی و صیانت از میراث فرهنگی(۰/۵۹)، گردشگری(۰/۵۴) و صنایع دستی(۰/۵۷) کشورمان، به کودکان و نوجوانان تاثیر مثبت و معنی‌داری دارند.

واژه‌های کلیدی: نظام آموزش و پرورش، میراث فرهنگی، گردشگری، صنایع دستی

۱- فارغ التحصیل کارشناسی ارشد، گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، واحد تهران جنوب، تهران، ایران Msoomaei@gmail.com
۲ – استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، واحد تهران جنوب، تهران، ایران (نویسنده مسئول) Fzarabian@yahoo.com
۳ - استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، واحد تهران مرکز، تهران، ایران farajollahim@yahoo.com

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-20]

مقدمه و مبانی نظری پژوهش

فرهنگ آشکارترین بخش زندگی انسان می‌باشد در عین حال می‌توان گفت که بخشی نامرئی و غیر قابل مشاهده است. نامرئی بودن آن از این جهت مورد اهمیت قرار گرفته که یک مقوله درونی است و با نظام ارزشی نهادینه شده که با وجود آدمی ارتباط تنگاتنگی دارد. می‌توان گفت که ارزشها درونی‌ترین و اساسی‌ترین عنصر فرهنگ را تشکیل می‌دهند و همه رفتارها و حالات فرد و جامعه از آنها ریشه می‌گیرد فرهنگ در هر جامعه مانند روح در پیکر است که موجب حیات و بقای جامعه می‌شود. در یک جامعه نمی‌توان جایگاه خاص برای فرهنگ تعیین کرد بلکه باید گفت فرهنگ در همه اجزاء و عناصر زندگی اجتماعی ساری و جاری است و هیچ فعالیتی در انسان بدون فرهنگ ممکن نیست. (برور و همکاران[1]، ۲۰۱۹).

در میان موجودات عالم تنها انسان می‌تواند از طریق تعقل و انتخاب گری وجود خود را فراتر از محدوده جسمانی و زیستی توسعه دهد و جهانی از معانی بیافریند. معانی ای که اعمال و رفتار او را توجیه می‌کند و جهت می دهند. در حقیقت فرهنگ ادامه وجود فکری ومعنوی انسان است که برخی ابعاد آن به صورت مادی و ملموس تجلی می یابد. بر این اساس تولید فرهنگ نشانه قدرت آفرینندگی انسان می‌باشد. (منافی و زمانی، ۱۳۹۱: ۱۳۵).

رویکردهای نوین به توسعه به ویژه توسعه پایدار، فرهنگ را به عنوان موتور محرک توسعه بومی، متوازن و پایدار می‌شناسد و این امر در میان متفکران پذیرفته شد که ریشه‌های تاریخی، اجتماعی و فرهنگی یک جامعه می‌تواند بنیان یک توسعه درون‌زا، مولّد و پایدار را فراهم سازد و در صورت غفلت از آن به عنوان یکی از عوامل بازدارنده و مانع توسعه نقش ایفا خواهد کرد(هادی و هادی، ۱۳۹۳).

میراث فرهنگی آینه زندگی گذشتگان است و سیر حرکت انسان در طول تاریخ بشریت را بازگو می‌کند. بدون شک شناخت و حفظ هویت و روح فرهنگی مردمان هیچ سرزمینی بدون صیانت از میراث فرهنگی و آثار باقی مانده از قرون گذشته امکان‌پذیر نخواهد بود. میراث فرهنگی منحصربه فرد، غیرقابل جایگزینی و در میان نسل‌ها از ارزش و احترام فراوانی برخوردار است. چیزهای کوچک تر از جمله آثار هنری و دیگر شاهکارهای فرهنگی در موزه‌ها و گالری‌های هنری گردآوری می‌شوند در حالی که بعضی دیگر هم چون بناهای باستانی در مجموع یک میراث فرهنگی شناخته می‌گردد. (ژانگ و همکاران[2]، ۲۰۱۹).

صیانت از میراث فرهنگی، تنها برعهده وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی نیست بلکه فرهنگ، صیانت از میراث فرهنگی باید از دوران کودکی آموزش داده شود. حفاظت از میراث فرهنگی باید از طریق برنامه‌ریزی و آموزش

[1] Bervar, et al
[2] Zhuang, et al

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-20]

در میان مردم به ویژه کودکان و نوجوانان نهادینه گردد و برای تحقق این هدف آموزش و پرورش باید وارد میدان شود. طی سال‌های اخیر وزارت میراث فرهنگی نیز اقدامات مناسبی برای حفظ و شناساندن این میراث ماندگار به مردم انجام داده است.وازظرفیت‌های‌مردمی‌جهت صیانت از این آثار ماندگار استفاده نموده (میرچی،عبدالناصر،خرداد ۱۳۹۴)

این وازرتخانه اهداف کلانی را برای حفظ و صیانت از این مهم ترسیم نموده از جمله این اهداف معرفی فرهنگ و تمدن غنی و ظرفیت‌های فرهنگی، تاریخی و طبیعی کشور ایران و بهره گیری از مزیت‌ها و ظرفیت‌های آن برای تثبیت و ارتقاء جایگاه تمدن کشورمان در جهان می‌باشد. و از دیگر موارد که می‌توان به آن اشاره کرد، توسعه نظام مدیریتی حقوقی یکپارچه، کارآمد و متکی بر مشارکت جامعه ذینفعان در بخش میراث فرهنگی (ملموس و غیرملموس)، طبیعی، صنایع دستی و گردشگری و متکی بر اصول اخلاقی، ارزش‌های ملی–اسلامی و منطبق بر معیارهای علمی، فنی و مقتضیات جغرافیایی، تاریخی و فرهنگی کشور، همچنین تقویت و تعمیق رابطه جامعه با مواریث و دارایی‌های طبیعی و فرهنگی کشورمان و ارتقاء آگاهی‌های عمومی برای افزایش سرمایه اجتماعی بخش میراث فرهنگی (ملموس و غیرملموس)، طبیعی و صنایع دستی و گردشگری، توسعه ظرفیت‌ها و ارتقاء قابلیت‌های موجود در زمینه‌های میراث فرهنگی (ملموس و غیرملموس)، طبیعی، هنر و دانش سنتی و فناوری بومی، صنایع دستی و گردشگری، ایجاد نظام اقتصادی کارآمد، رقابت پذیر، باثبات، متوازن، رشد مستمر و پرشتاب بر پایه مزیت‌های نسبی فرهنگی و طبیعی کشور با مشارکت بخش غیردولتی و بخش خصوصی داخلی و خارجی، شناسایی، پژوهش و مستند سازی،معرفی، آموزش و ترویج حفاظت، احیا و بهره برداری خردمندانه از میراث فرهنگی و طبیعی، هنرهای سنتی و صنایع دستی کشور، اهتمام ملی و تقویت حس مسئولیت عمومی و جلب مشارکت همگانی در حمایت و صیانت، حفاظت، احیا و بهره برداری خردمندانه از میراث فرهنگی، طبیعی، تنوع فرهنگی، تنوع منظر و زیستی کشور، دستیابی به جایگاه واقعی کشور به عنوان یکی از قطب های گردشگری جهانی از طریق توسعه کمی و کیفی گردشگری ملی، تنوع محصول و تطابق بازار با آن، ارتقاء کیفیت و استاندارد سازی خدمات گردشگری و تسهیل سفر، تعامل هدفمند و سازنده بین المللی با تاکید بر کشورهای اسلامی در بخش میراث فرهنگی، طبیعی، صنایع دستی و گردشگری و توسعه نظام فراگیر و کارآمد تولید و توزیع صنایع دستی در سطح ملی و بین المللی می‌باشند.(ویسی و زارعی، ۱۳۹۰).

علاوه بر میراث فرهنگی باید خاطر نشان کرد که گردشگری از مهمترین و بزرگترین مجموعه خدماتی جهان است که روز به روز بر اهمیت و ابعاد آن افزوده می‌شود و جایگاه رفیع‌تری در اقتصاد جهانی به خود اختصاص می‌دهد. به همین علت است که امروزه به عنوان صنعت گردشگری از آن یاد شده است. بررسی آمار ورود گردشگران خارجی به کشورهایی که اخیرا بیشترین گردشگر را داشته اند موید این نکته است که کشورهایی که دارای آثار تاریخی و جاذبه‌های زیست محیطی هستند با برنامه ریزی‌های چشم اندازی خود، مقوله گردشگری را بسیار مورد توجه قرار داده و تمهیداتی

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-20]

برای جذب گردشگران اندیشیده اند. این در حالیست که کشور ایران، علیرغم قرار گرفتن در زمره کشورهایی که از لحاظ وجود آثار باستانی و جاذبه ها فرهنگی، ظرفیت‌های گردشگری و همچنین وجود صنایع دستی به واسطه پیشینه تمدنی و باستانی بسیار غنی بوده، در جذب گردشگر با موانع و دشواری هایی مواجه است. لذا برهم کنش میان مفهوم میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و ارتباط این حوزه موجبات تحکیم و گسترش آن می‌گردد(طلایی فیروزجانی، ۱۳۹۴).

اهمیت میراث فرهنگی ملموس و ناملموس ایران به مثابه یک حوزه فرهنگی و تمدنی بر هیچ کس پوشیده نیست. بدیهی است مهمترین اهتمام و رسالت ارگانهای مختلف، صیانت و حفاظت از این گنجینه و ذخیره گرانسنگ و انتقال افتخارآمیز آن به نسل‌های بعدی است. در این حوزه تکالیف و فعالیت‌های وسیع و پردامنه باید انجام گردد و این امر مستلزم صرف وقت و انرژی و بودجه و همچنین منابع مالی درخوری است. با توجه به اهمیت میراث فرهنگی و گردشگری کشور، لازم است تمام دستگاه‌ها همکاری‌های لازم در این زمینه را داشته باشند. و وظیفه خود را در این مورد به درستی انجام دهند(لوییجینی و همکاران[1] ۲۰۲۰).

اما صیانت از این میراث برای نسل جوان کشور نیازمند آموزش و پژوهش است که به نظر می‌رسد بخش از این وظیفه به عهده وزارت آموزش و پرورش می‌باشد. به عبارت دیگر، حفاظت از میراث فرهنگی باید از طریق آموزش در میان مردم به ویژه نسل جوان نهادینه شود و برای تحقق این هدف آموزش و پرورش باید اقدامات لازم در این خصوص را انجام دهد. چراکه توجه به میراث مادی و معنوی هم باعث نشاط اجتماعی در جامعه می‌شود و هم زمینه هم نوایی با سایر ملت‌ها را به وجود می‌آورد(پورشکری، ۱۳۹۹).

همچنین آموزش به کودکان در زمینه حفاظت و معرفی میراث فرهنگی از اهمیت فراوانی برخوردار است. حفاظت و حراست از این آثار باید در کتاب‌های درسی دانش‌آموزان گنجانده شود.

وزارت میراث فرهنگی یک ارگان دولتی است و نقش حمایتی، نظارتی و راهبری در این زمینه دارد. یک بخش از وظایف این وزارتخانه، حفاظت از آثار باستانی است. ما در ایران به غیر از بناهای باستانی و تاریخی، تپه‌های باستانی بسیار زیادی داریم که نمونه‌های آن در اروپا و دیگر نقاط دنیا زیاد نیست. متاسفانه در دهه‌های اخیر این تپه‌ها در معرض تهاجم جدی افراد متعددی قرار گرفته است.

[1] Luigini, et al

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-20]

یکی از راه‌های آموزش در زمینه حراست و حفاظت از میراث فرهنگی کشورمان به کودکان و نوجوانان انتشار کتاب است. ما باید از این طریق مردمی را که در کنار آثار تاریخی و تپه‌های باستانی متمرکزند نسبت به اهمیت و ارزش این آثار آگاه سازیم.

آموزش باید از سنین کودکی آغاز شود باید سعی کنیم مسایل مرتبط با میراث فرهنگی شامل معرفی آثار باستانی و تاریخی، بیان ارزش و اهمیت آن‌ها و نحوه حفاظت از این آثار را به کتاب‌های درسی دانش‌آموزان بیاوریم و برای این‌کار بهتر است که از کتاب‌های درسی دوره ابتدایی آغاز کنیم و سپس در مقطع دبیرستان یک یا دو واحد هنر و فرهنگ ارایه دهیم که باستانشناسان بتوانند این واحدها را در مدارس تدریس کنند.

وقتی کتاب درسی با این موضوع تالیف شود ما اطمینان پیدا می‌کنیم که این مطالب در سطح جامعه خوانده می‌شود زیرا کتاب درسی است و باید خوانده شود. در حقیقت، ما باید راه‌حلی پیدا کنیم که اهمیت میراث فرهنگی را ثابت کنیم تا مردم جامعه از این آثار حفاظت کنند.(شهیدی، خطیب- ۱۳۹۲).

سازمان آموزش و پرورش شاخص ترین و بارزترین جلوه‌های فرهنگ هر جامعه به شمار می‌آید یعنی همان علمی است که توسط نسل های پیشین بر آنان که هنوز آماده زندگی اجتماعی نیستند اعمال می‌شود و هدف آن پیدا کردن و پروراندن آن دسته از حالات جسمانی، اخلاقی و فرهنگی در یک فرد است که جامعه به‌طور کل با محیط خاص که وی در آن زندگی می‌کند از او توقع دارد. بی تردید هدف کلی آموزش و پرورش در هر جامعه ای این است که هر فرد را طبق الگوی اعتقادات و ارزشها فرهنگی، دینی، اجتماعی، سیاسی خود تربیت نماید. و انسانی متناسب و در خور آن جامعه تحویل دهد. بر این مبنا، هر جامعه ای از انسان مطلوب خود تصوری دارد و معنا و غایت معینی برای آموزش و پرورش قائل است به این دلیل می‌کوشد افراد خود را بر اساس این تصور و معنا تربیت کند. بنابراین تعیین هدف‌ها مستلزم ملاحظات فلسفی، دینی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی است. با توجه به این تعریف رابطه مستقیم و هماهنگ میان جامعه و آموزش و پرورش وجود دارد. با عنایت به نیاز آموزشی انسان برای فرهنگ سازی و تمدن، این نهاد جزئی از این کل ارگانیک است. این موضوع نشان می دهد که نظام آموزش و پرورش، حکم زیرساخت و پایه نخستین، در شکل‌گیری فرهنگ عمومی و باورهای ملی را داراست زیرا کودکانی که از آغاز ورود به مرحله فراگیری وارد مجموعه‌های آموزشی و پرورشی می‌شوند در مرحله ای قرار دارند که افکارشان بتدریج شکل می‌گیرد. پیدایش افکار آنها، با نوعی تمهید و آمادگی فیزیکی، روانی و عاطفی صورت می‌گیرد.

یکی دیگر از کارکردهای آموزش و پرورش تامین نیروی انسانی است. اقتصاد هر کشور توسط نیروی انسانی شکل می‌گیرد که پایه و زیرساخت آن در آموزش و پرورش نهاده شده است. و یکی از مصادیق فعالیت اقتصادی، گردشگری و صنایع دستی است. متاسفانه قابل مشاهده است که با از دنیا رفتن برخی استادکاران یک صنایع دستی و هنر سنتی از

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-20]

بین می‌رود و به فراموشی سپرده می‌شود. در حالیکه، با بهره‌گیری از ظرفیت مدارس متوسطه و هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش می‌توان همکاری خوبی با وزرات میراث فرهنگی ایجاد کرد و آموزشهای لازم برای حفظ صنایع دستی و هنرهای سنتی با ارزش کشورمان پیش‌بینی گردد. که این موضوع، می‌تواند گام مهمی برای توسعه و ترویج و ماندگاری صنایع دستی شود.

کودکان و نوجوانان ایرانی چه قدر می‌توانند در بازدید از موزه‌ها به آنچه که امروز به آن ایجاد فرهنگ موزه‌داری و حفاظت از بناهای تاریخی گفته می‌شود، برسند؟

آیا وزارت میراث فرهنگی و آموزش و پرورش تا کنون توانسته است نسبت به حضور کودکان در موزه‌ها و بناهای تاریخی نقش موثری ایفا کنند؟

برای رسیدن پاسخ این پرسش‌ها باید نخست بررسی کرد که در طول سال‌های گذشته وزارت میراث فرهنگی و گردشگری و بخش پژوهشگاه این وزارت، چه برنامه‌ریزی‌ها و اقداماتی را برای جلب توجه کودکان و نوجوانان به میراث فرهنگی و موزه‌ها و حفاظت از آنها انجام داده‌اند؟

اقداماتی که به نوعی بتوانند فرهنگِ حفاظت از میراث فرهنگی را از کودکی به فرزندان این کشور بیاموزند.

ایجاد دفتر کودک و نوجوان در پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری که چند سالی است راه‌اندازی شده نیز می‌تواند کمک‌های زیادی به توجه بیشتر کودکان و نوجوانان به میراث فرهنگی کند اما برنامه‌ریزی مدون و تعریف شده‌ای از سوی مسئولان مختلف وزارت میراث فرهنگی و گردشگری و وزارت آموزش و پرورش حتی با هدف تشویق کودکان به ابراز تمایل شان برای بازدید از موزه‌ها و بناهای تاریخی نیز می‌تواند به این امر کمک کند.

قبل از ادغام وزارت میراث فرهنگی و گردشگری، معاونتی با نام «معرفی و آموزش» در وزارت مذکور فعالیت می‌کرد که مسئولیت این نوع فعالیت‌ها برعهده‌ی کارشناسان آن بود، اما متاسفانه در دولت گذشته این معاونت منحل شد و در حال حاضر به نظر می‌رسد عملا این موضوع، یعنی معرفی و آموزش برای مخاطبان مختلف، در وزارت میراث فرهنگی دنبال نمی‌شود. (بهشتی ،سید محمد – ۱۳۹۵).

در سال ۱۳۹۳ بین وزارت آموزش و پرورش و وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، تفاهم نامه ای امضا شد و در آن مقرر گردید که با عنایت به اهداف مشترک وزارت آموزش و پرورش و وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی در راستای الگوسازی و آموزش کودکان و نوجوانان پیرامون شناخت و صیانت از آثار تاریخی و فرهنگی، ترویج هنرهای سنتی، صنایع دستی و توسعه صنعت گردشگری، اقدامات جدی انجام گیرد. اما این اقدامات تنها تا همان سال اجرا شد و هم اکنون به فراموشی سپرده شده است. اهداف این تفاهم نامه شامل تعمیق شناخت

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-20]

ارزش‌های میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، صیانت از آثار ارزشمند فرهنگی، تاریخی، طبیعی و معنوی در بین کودکان و نوجوانان، ترویج فرهنگ و اخلاق گردشگری با رویکرد توسعه پایدار گردشگری، فرهنگ سازی جهت گسترش و توسعه صنایع دستی ایرانی و زمینه سازی استفاده بهینه از ظرفیت‌های طرفین و ایجاد وحدت نظر در نیل به اهداف مشترک و صرفه جویی اقتصادی در اجرای برنامه‌ها بودند همچنین زمینه‌های همکاری بین این دو سازمان تحت عناوین، برگزاری دوره و کارگاه‌های آموزشی تربیت راهنما و مربی تورهای دانش آموزی و تقویت شناخت میراث فرهنگی، آموزش و توانمندسازی ضمن خدمت معلمان دروس مرتبط با میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، همکاری در طراحی و تدوین استانداردها و محتوای رشته‌های مهارتی متناسب با قابلیت‌های بومی استان‌ها، همکاری در ایجاد زمینه استفاده ازاستادکاران میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری در هنرستان‌ها و آموزشگاه‌های متوسطه، همکاری در نیازسنجی، برنامه‌ریزی و اجرای آموزش‌های مهارتی کار و دانش و آموزشگاه‌های متوسطه، همکاری در راه اندازی رشته‌ها و مراکز آموزشی مرتبط دوره دوم متوسطه و فنی و حرفه‌ای و استفاده از ظرفیت مدارس هوشمند به منظور آموزش‌های الکترونیکی با رویکرد حفظ و پاسداری از میراث فرهنگی معرفی شدند. علاوه بر این، همکاری در تشکیل انجمن‌های علمی، گردشگری در مدارس و کانون‌های فرهنگی و تربیتی و استفاده از ظرفیت تشکل‌های دانش‌آموزی به عنوان مروجان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، مشارکت در برگزاری جشنواره‌ها، المپیادها و رویدادهای فرهنگی، همکاری در ایجاد پایگاه‌های تابستانی گردشگری، همکاری در مطالعه و طراحی فضاها و امکان بومی با رویکرد معماری ایرانی اسلامی در مدارس و اردوگاه‌های دانش آموزی و کانون‌های فرهنگی و تربیتی، همکاری در اجرای طرح مرمت و مقاوم سازی مدرسه دارالفنون به منظر ایجاد ظرفیت موزه تعلیم و تربیت، ایجاد تسهیلات برای گردشگری، بازدید از موزه‌ها و مراکز فرهنگی تاریخی و کارگاه‌های آموزشی صنایع دستی و هنرهای سنتی برای دانش آموزان و شاغلین و بازنشته‌های فرهنگی و همچنین استفاده از فضاهای فرهنگی و آموزشی برای کارکنان وزارت با رعایت ماده ۴۳ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت و آیین نامه اجرایی مربوطه، همکاری در زمینه بهبود اوقات فراغت دانش آموزان با استفاده از ظرفیت‌های وزارت میراث فرهنگی ، گردشگری وصنایع دستی همکاری در ایجاد و راه اندازی موزه مدرسه برای هر استان با نشانه‌های بومی و محلی در این تفاهم نامه عنوان شد که به نظر می‌رسد برای ارتقای سواد دانش آموزان در زمینه گردشگری و صنایع دستی و همچنین ایجاد حساسیت فرهنگی نسبت به هویت ملی و بومی ایشان، گامهای درستی برداشته می‌شد.

امروزه در کشور مشاهده می شود که با توجه به هجمه گسترده فناوریهای نوین و اطلاعاتی که روز به روز در جهان دست به دست می‌شود و متاسفانه عدم آموزش درست سواد رسانه ای در بین دانش آموزان مقاطع مختلف تحصیلی، آموزش و پرورش کشور با نسلی بی هویت روبه رو است. نسلی که آنچه دیگران دارد را بیشتر می‌پسندد و از میراث

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-20]

فرهنگی خود پاسداری نمی‌کند. این مشکل تنها بر اثر عدم توجه خانواده ها یا معلمان ایجاد نشده است بلکه مساله ای ریشه‌ای است که باید بیشتر بدان پرداخته شود. سیاستگذاران و برنامه ریزان آموزشی سرمنشاء حل مشکل هستند. با مرور کتابهای درسی و محتوای این کتابها، به وضوح قابل مشاهده است که دانش آموزان در مقاطع مختف تحصیلی معمولا آموزشهای جذاب و ترغیب کننده‌ای پیرامون پاس داشت میراث فرهنگی صنایع دستی دریافت نکرده‌اند و محتواهای موجود صرفا در چند درس و عمدتاً غیرکاربردی ارائه می‌گردد. از طرف دیگر این مایه ناراحتی است که در کشور ایران با وجود تمدنی کهن و آثار فرهنگی و صنایع دستی متنوع هر قوم و قبیله که منحصر به فرد نیز می باشد، فرصتی برای دانش آموزان جهت آموزش پیرامون حفاظت ، بازدید و گسترش این میراث ارزشمند کمتر در نظر گرفته شده. عدم توجه به گردشگری دانش آموزی عامل مهم دیگری است که به نظر می رسد به علت عدم مسئولیت پذیری اولیاء مدرسه ایجاد شده است. اما در این بین نباید از فناوری اطلاعات غافل شد. وجود شبکه های مختلفی که خواسته یا ناخواسته نسل جوان را از میراث فرهنگی و کهن خود دور می سازند و ایشان را به دنیایی مجازی، واهی و دور از دسترس سوق می‌دهند.

با توجه به مطالب عنوان شده، پژوهش حاضر بر آن است تا با انجام پژوهشی نقش محوری نظام آموزش و پرورش در حفاظت از میراث فرهنگی، به نسل جوان را مورد بررسی قرار دهد و به این سوال اساسی پاسخ دهد که نظام آموزش و پرورش در معرفی و صیانت از میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی کشورمان، به کودکان و نوجوانان چه نقشی دارد؟

همچنین در سال ۱۳۹۷ تفاهم نامه همکاری با اداره کل آموزش و پرورش شهر تهران با هدف حمایت از تولید و عرضه دست ساخته های دانش آموزشی در حوزه صنایع دستی و همچنین معرفی رشته گردشگری برای دانش آموزان هنرستانی منعقد شد.

این تفاهم نامه به صورت سه جانبه بین سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان تهران به عنوان ناظر بر حسن اجرای تعهدات طرفین و هماهنگ کننده سازمان ها و اداره کل آموزش و پرورش شهر تهران و اداره کل میراث فرهنگی استان تهران انجام شده است ترویج فرهنگ حمایت از صنایع دستی به عنوان یک کالای ایرانی در مدارس از اهداف این وزارت بود مدیر کل میراث فرهنگی وقت استان تهران برای تحقق توسعه پایدار در حوزه‌های گردشگری و صنایع دستی نیازمند فرهنگ سازی از مدارس هستیم به همین منظور معرفی رشته‌های دانشگاهی در سه حوزه فعالیت اداره کل برای دانش آموزان شهر تهران نیز مورد تفاهم قرار گرفت.

همچنین فراهم کردن فرصت عرضه و فروش آثار هنری دانش آموزان در نمایشگاه‌های صنایع دستی از دیگر بندهای مورد توافق در این تفاهم نامه بود که امیدواریم با انجام این کار دانش آموزان مصمم تر از گذشته در شناخت، حفظ و تولید صنایع دستی قدم بردارند (بزرگ نیا، دلاور، مدیرکل وقت میراث فرهنگی استان تهران- ۱۳۹۷).

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-20]

چند پژوهش درارتباط با عنوان مطالعه حاضر انجام پذیرفته است که به ذکر آنها پرداخته می‌شود. پورشکری و همکاران (۱۳۹۹)، در مطالعه ای به بررسی تحلیل محتوای کتاب های درسی مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه براساس مولفه‌های میراث فرهنگی پرداختند و عنوان کردند که کی از کارکردهای مهم نهاد آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران با توجه به اهداف کلی آن توجه حفظ و انتقال میراث فرهنگی به عنوان یکی از اساسی ترین ارکان تحکیم هویت، ایجاد خلاقیت و خودباوری ملی به وسیله‌ی محتوای کتاب های درسی به دانش آموزان است. با توجه به این موضوع، این مقاله درصدد پاسخگویی به این سوال است که در محتوای کتاب های درسی مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه تا چه اندازه به مولفه‌های میراث فرهنگی پرداخته شده است؟

هدف از انجام این پژوهش کاربردی تعیین میزان توجه به مولفه‌های میراث فرهنگی در کتاب های مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه است و از نوع تحلیل محتوی است. جامعه آماری پژوهش را کلیه کتاب های درسی دوره اول متوسطه در سال ۹۶-۱۳۹۵ تشکیل داده و حجم نمونه به صورت هدفمند از نوع موارد مطلوب کتاب های مطالعات اجتماعی انتخاب شده است. یافته های پژوهش نشان داد که بیشترین تعداد فراوانی مربوط به مولفه های کتاب و نسخ خطی، ظرف ها، مساجد، کاخ ها، کتیبه ها و نقش برجسته‌ها، شخصیت‌ها و دین است. در مقابل کمترین تعداد فراوانی مربوط به مولفه های زیورآلات، لوح ها، کاروانسرا، آب انبار، باغ های تاریخی، مهارت و هنر فرش بافی، هنرهای نمایشی، قصه و افسانه است. مهدی کرمی و همکاران(۱۳۹۸) در ارتباط با موضوع پژوهش حاضر، مطالعه‌ای انجام داده است و به بررسی تأثیر آموزش در فرهنگ‌سازی و ارتقاء نگرش دانش آموزان مقطع متوسطه اول نسبت به اهمیت و حفظ منابع‌طبیعی (مطالعه موردی: شهرستان خرم آباد) پرداخته است. دراین پژوهش، نتایج نشان داده است که آموزش به‌عنوان کارآمدترین ابزار قابل دسترس می‌تواند نقش مهم و راه‌گشایی را در ارتقای نگرش و شناخت دانش آموزان از منابع طبیعی و حفظ سرمایه ملی کشور داشته باشد.

تاکار[1](۲۰۲۰)، در مطالعه‌ای به بررسی توسعه آموزش میراث فرهنگی در مدارس متوسطه پرداخت و نشان دادند که آموزش میراث فرهنگی بر ایجاد هویت فرهنگی دانش آموزان تاثیر معناداری دارد.

شیفتشی[2](۲۰۲۰)، در پژوهشی به مطالعه تاثیر آموزش گردشگری در محیطهای تاریخی بر هویت فرهنگی کودکان پرداخت. در این مطالعه نشان داد که گردشگری تاریخی بر ایجاد هویت فرهنگی و صیانت از میراث فرهنگی در کودکان موثر است.

[1] Thakar
[2] Çiftçi

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-20]

صالح بلوردی (۱۳۹۸) نیز در مطالعه‌ای به بررسی انتقال شناخت میراث فرهنگی در شهرهای خلاق به کمک سایت اینترنتی پرداختند و عنوان کردند که صنایع فرهنگی، نقش برجسته‌ای در گسترش شهرها ایفا می‌کنند و به خلق صنایع نو و انجام فعالیت‌های متنوع سرعت می‌بخشند و منجر به رشد اقتصادی می‌شوند. نگاهی به سایت‌های فرهنگی این فرصت را به وجود می‌آورد که منشا و سرچشمه خلاقیت و همچنین روند پیدایش گونه‌ای نو از میان صنایع امروزی درک شود. با توجه به تمایلی که در بازدیدکننده‌ها در کشف میراث فرهنگی کشورهای مختلف وجود دارد، تمایز بین بازدید از سایت و بازدید از مکان همچون تفاوت بازار و محصول به نظر می‌رسد.

مدل و فرضیه‌های پژوهش

هدف اصلی این تحقیق بررسی تاثیر نظام آموزش و پرورش در معرفی و صیانت از میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی کشورمان، به کودکان و نوجوانان و میزان آن است.

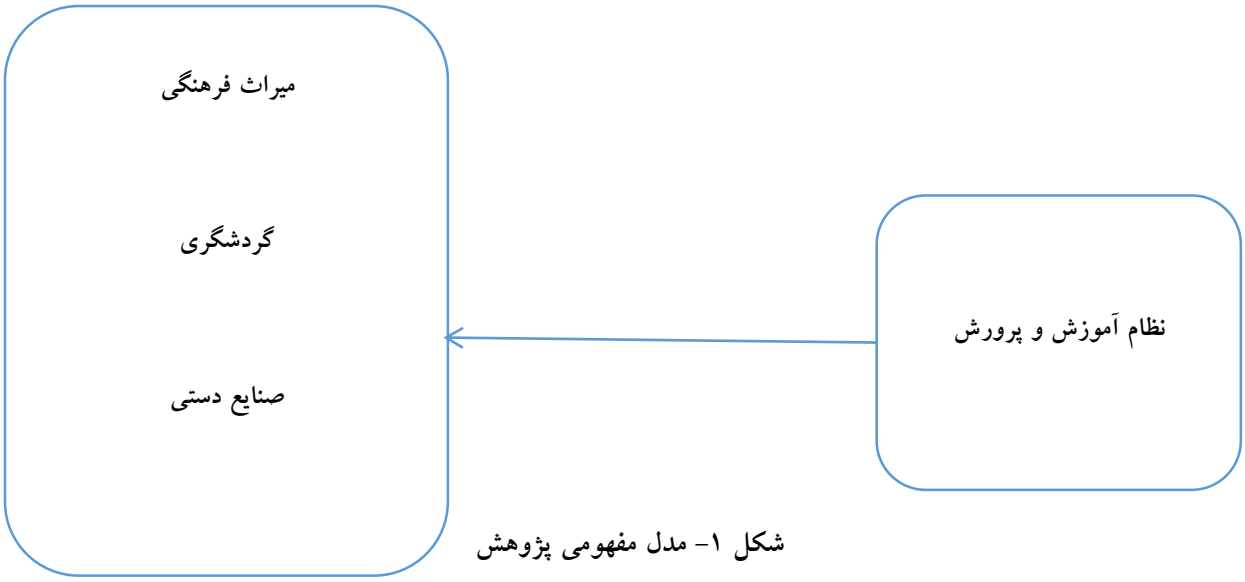
بر اساس عنوان پژوهش و مرور مبانی نظری، فرضیه های پژوهش به شرح زیر می باشد:

نظام آموزش و پرورش در معرفی و صیانت از میراث فرهنگی کشورمان، به کودکان و نوجوانان تاثیر دارد.

نظام آموزش و پرورش در معرفی و صیانت از گردشگری کشورمان، به کودکان و نوجوانان تاثیر دارد.

نظام آموزش و پرورش در معرفی و صیانت از صنایع دستی کشورمان، به کودکان و نوجوانان تاثیر دارد.

با توجه به چهارچوب مفهومی و فرضیه‌های پژوهش مدل مفهومی پژوهش در شکل زیر آورده شده است:

شکل ۱- مدل مفهومی پژوهش

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-20]

روش شناسی پژوهش

با توجه به اینکه تحقیق حاضر به بررسی تاثیر نظام آموزش و پرورش در معرفی و صیانت از میراث فرهنگی کشورمان، به کودکان و نوجوانان می‌پردازد، روش پژوهش برحسب هدف، کاربردی و بر حسب شیوه گردآوری داده ها توصیفی بود که به شیوه علی مقایسه ای انجام شد.

جامعه آماری شامل کلیه مدیران و معاونین آموزش و پرورش شهر تهران به تعداد ۵۰۰ بودند که با استفاده از جدول مورگان، تعداد ۲۱۷ نفر انتخاب شدند. همچنین، روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای مرحله‌ای استفاده شد. در این نمونه گیری، ابتدا از خوشه‌ها یا گروه‌های جامعه، نمونه‌ای اولیه به شیوه تصادفی استخراج می‌شود؛ سپس از بین این خوشه‌ها بار دیگر نمونه‌ای ثانویه تصادفی انتخاب می‌گردد و این‌کار را تا زمانی که مرحله نهایی این سطح برسیم ادامه می‌یابد. آنگاه در آخر، نمونه‌ای خواهیم داشت که از هر واحدی، عضوی در آن وجود دارد. نمونه آماری در این پژوهش از معاونتهای پژوهش و برنامه ریزی نیروی انسانی، معاونت پرورشی و فرهنگی، معاونت ابتدایی ، معاونت متوسطه و معاونت توسعه مدیریت و پشتیبانی انتخاب شدند.

در این پژوهش برای گردآوری اطلاعات از پرسشنامه استفاده شد. پرسشنامه تحقیق از دو بخش تشکیل شده است. یک بخش شامل مشخصات عمومی آزمودنی‌ها نظیر جنس، سن، سابقه کارو بخش دیگر شامل پرسش‌های مربوط به دو سازه نظام آموزش و پرورش و (میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی) است. این پرسشنامه شامل ۲۵ سؤال و محقق ساخته بود، روایی و پایایی این پرسشنامه محاسبه و مورد تایید واقع شد. این پرسشنامه مولفه‌های توجه به معیارهای فرهنگی، ملی- اسلامی، علمی و فنی را مورد بررسی قرار می‌دهد. این مولفه ها با نگاه آموزش و پرورشی مورد تحلیل قرار گرفته است. در پرسشنامه از طیف ۵ امتیازی لیکرت با دامنه‌ی کاملاً مخالف تا کاملاً موافق استفاده شده است.

روایی: به‌منظور تعیین روایی پرسشنامه از روایی ظاهری[1] محتوایی[2] و سازه[3] استفاده شد. در روایی ظاهری پرسشنامه‌ها قبل از توزیع توسط پژوهش‌گر، چند نفر از اعضای نمونه و برخی خبرگان دانشگاهی و سازمانی (مسئولین آموزش و پرورش) به دور از ایرادات ویرایشی، شکلی، املایی و .... تدوین گردید. در روایی محتوایی در قالب یک روش دلفی و با کمک فرم‌های CVR و CVI و به کمک ده نفر از خبرگان شامل، خبرگان دانشگاهی و سازمانی، دانشجویان دکتری متخصص در این حوزه(دانشگاه فرهنگیان و وزارت گردشگری)، چند نفر از آزمودنی‌ها و .. محتوای پرسشنامه از نظر سؤال‌های اضافی و یا اصلاح سؤال‌ها مورد بررسی قرار گرفت. فرم CVI نشان داد که همه سوال‌های متغیرهای پژوهش

[1] -Faced Validity
[2] -Content Validity
[3] - Construct Validity

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-20]

از نقطه نظر ساده بودن، واضح بودن و مربوط بودن از وضعیت مناسبی برخوردارند (میزان این ضریب برای هر یک از سوال‌ها بالاتر از ۰,۷۹ بود)؛ همچنین با توجه به اینکه مقدار CVR برای همه سوال‌ها بالای ۰,۶۲ به دست آمد هیچ سوالی نیاز به حذف شدن نداشت. در مورد روایی سازه نیز از دو نوع روایی همگرا و واگرا استفاده شد. در بررسی روایی همگرا یافته‌ها نشان داد ضرایب معناداری تمام بارهای عاملی بزرگ‌تر از ۲,۵۸ بود (آماره تی) یعنی تمامی بارهای عاملی با اطمینان ۹۹ درصد معنادار بود، مقادیر تمام بارهای عاملی نیز بالای ۰,۵ بود (رابطه متغیر آشکار و پنهان)؛ میانگین واریانس استخراج شده[1](AVE) همه مؤلفه‌ها بالای ۰,۵ بود و همین‌طور پایایی ترکیبی همه مؤلفه‌ها بزرگ‌تر از میانگین واریانس استخراج شده آن بود؛ لذا می‌توان گفت که روایی همگرای سازه‌های مدل تائید می‌شوند. در بررسی روایی واگرا نیز از آزمون فورنل و لارکر (این آزمون روایی واگرا (تشخیصی) را در سطح متغیرهای پنهان با استفاده از ماژولی که در نرم افزار لیزرل تعریف شده می سنجد) و آزمون بار عرضی[2](این آزمون روایی واگرا را در سطح متغیرهای مشاهده پذیر توسط ماژولی که در نرم افزار لیزرل تعریف شده می‌سنجد) استفاده شد. در آزمون فورنل و لارکر یافته‌ها نشان داد، جذر میانگین واریانس استخراج شده هر متغیر پنهان بیشتر از حداکثر همبستگی آن متغیر با دیگر متغیرهای پنهان مدل بود؛ هم‌چنین نتایج آزمون بار عرضی نشان داد، بارهای عاملی هرکدام از متغیرهای پژوهش بیشتر از بارهای عاملی مشاهده پذیرهای دیگر مدل‌های اندازه گیری موجود در مدل بود و از طرف دیگر بار عاملی هر متغیر مشاهده پذیر بر روی متغیرپنهان متناظرش حداقل ۰,۱ بیشتر از بارهای عاملی همان متغیر مشاهده پذیر بر متغیرهای پنهان دیگر بود. بنابراین نتایج این دو آزمون بیانگر روایی واگرا بود.

پایایی: در این پژوهش پایایی از طریق ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد. مقادیر این ضریب برای هر دو سازه پژوهش بالای ۰/۷ به دست آمد که نشان‌دهنده پایا بودن ابزار اندازه‌گیری بود. البته شایان‌ذکر است که پایایی و روایی هر دو ابزار توسط پژوهش‌های پیشین تائید شده است. اطلاعات پرسشنامه، ضرایب پایایی و روایی در جدول زیر قابل‌مشاهده است.

جدول۱- اطلاعات پرسشنامه و محاسبه ویژگی‌های روان‌سنجی ابزار

بعد	منبع	تعداد گویه‌ها	آلفای کرونباخ	AVE	MSV	ASV
نقش نظام آموزش و پرورش بر صیانت از میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی						

1-Average Variance Extracted

2 -Cross Loadings

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-20]

نقش نظام آموزش و پرورش بر صیانت از میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی	محقق ساخته	۲۵	۰,۸۱۲	۰,۵۱	۰,۴۵۶	۰,۳۲۰		۰,۷۱۴

با توجه به جدول فوق می‌توان گفت: پایایی سازه مورد تائید است زیرا آلفای کرونباخ بالای ۰,۷ است و همچنین AVE>0.5 است. روایی همگرا مورد تائید است، زیرا AVE>0.5 و همین‌طور روایی واگرا نیز مورد تائید است زیرا MSV < AVE [1] و ASV < AVE [2].

برای تجزیه‌وتحلیل داده‌های پژوهش در بخش توصیفی از میانگین، انحراف معیار، جداول و ... با استفاده از نرم‌افزار Spss-21 و در بخش استنباطی از آزمون تی تک گروهی با استفاده از نرم‌افزار Spss-21 و مدل‌سازی معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزار Smart Pls استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

در این بخش به تحلیل کمی داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS و Smart-Pls و در سه حوزه پیش پردازش داه‌ها، تجزیه و تحلیل (توصیفی و استنباطی) و تفسیر نتایج پرداخته می‌شود.

پیش پردازش داده‌ها

در این پژوهش برخی از پیش پردازش‌های لازم شامل شناسایی و جایگزینی داده‌های مفقوده، شناسایی و جایگزینی داده‌های پرت و شناسایی آزمودنی‌های بی‌تفاوت مورد بررسی قرار گرفت و اصلاحات لازم صورت گرفت؛ همچنین شاخص KMO ، ۰,۸۵ به دست آمد که بزرگتر از ۰,۶ بود و مقادیر تقریباً نزدیک به یک را نشان می‌داد که حاکی از کفایت حجم نمونه بر اساس شاخص‌های شناسایی شده برای تحلیل عاملی داشت؛ همچنین سطح معنی‌داری ۰,۰۰۰ برای

[1] - Maximum Shared Squared Variance (MSV)
[2] - Average Shared Squared Variance (ASV)

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-20]

آزمون بارتلت نیز نشان دهنده مناسب بودن متغیر پژوهش برای تحلیل عاملی بود زیرا فرض یکه بودن ماتریس همبستگی رد شد.

توصیف آماری ویژگی‌های جمعیت شناختی و متغیرهای پژوهش

در این بخش به توصیف اطلاعات جمعیت شناختی و همین‌طور توصیف متغیرهای پژوهش از منظر شاخص‌های گرایش به مرکز، شاخص‌های پراکندگی و شاخص‌های شکل توزیع پرداخته می‌شود.

یافته‌های پژوهش در بخش آمار توصیفی (ویژگی‌های شرکت‌کنندگان) نشان داد، در بین مدیرات و معاوینی، مردان سهم بیشتری را در بین شرکت کنندگان داشتند. (۴۵,۵)، بیشترین رده سنی ۳۶-۴۲ سال (۳۵,۲ درصد)؛ بیشترین فراوانی سابقه کاری مربوط به ۱۶-۹ سال (۳۹,۷ درصد) بود. میانگین و انحراف استاندارد همه مولفه‌ها آورده شد؛ همچنین یافته‌های حاصل از جدول قبل نشان داد، آماره کشیدگی در تمامی مولفه‌ها بین ۵ ، ۵- می‌باشد؛ یعنی توزیع داده‌ها از این جنبه نرمال بوده و شکل توزیع خیلی تخت یا بلند نمی‌باشد؛ همین‌طور آماره چولگی در تمامی مولفه‌ها بین ۳ ، ۳- و حتی بین ۲ ، ۲- قرار دارد، یعنی توزیع داده‌ها از این جنبه نرمال بوده و می‌توان گفت شکل توزیع دارای چولگی مثبت یا منفی نیست. درنهایت می‌توان نتیجه گرفت که شکل توزیع داده‌ها برای تمام مؤلفه‌ها نرمال می‌باشد.

استنباط آماری داده‌ها

با توجه به اینکه توزیع داده‌ها نرمال و مقیاس فاصله ای بود، در این بخش فرضیه‌های پژوهش با استفاده از آزمون‌های پارامتریک تی تک نمونه‌ای برای بررسی وضعیت موجود مولفه‌ها، همبستگی پیرسون به منظور بررسی رابطه بین متغیرها و همچنین مدلسازی معادلات ساختاری به‌منظور بررسی روابط علی متغیرها مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌گیرد. در ادامه به بررسی هر یک از سؤال‌ها و فرضیه پرداخته می‌شود.

برای بررسی وضعیت موجود، از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شد و با توجه به اینکه مقیاس پنج درجه ای بود، ارزش عددی برای مقایسه با آماره تی را عدد ۳ در نظر گرفتیم. نتیجه آزمون تی تک نمونه‌ای در جدول زیر آورده شده است.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-20]

جدول ۲- آزمون تی تک نمونه ای به منظور بررسی وضعیت موجود متغیرها

متغیر	ارزش آزمون=۳					
	مقدار تی	درجه آزادی	سطح معناداری (دو دامنه)	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد از اختلاف	
					حد پایین	حد بالا
آموزش و پرورش و میراث فرهنگی	۳,۴۵۶		۰,۰۰۰	۰,۱۵۰۵	۰,۱۸۹۸	۰,۳۴۰۳
آموزش و پرورش و گردشگری	۳,۱۰۸		۰,۰۰۰	۰,۰۳۲۹۹	۰,۰۵۰۳	۰,۱۱۶۳
آموزش و پرورش و صنایع دستی	۳,۲۰۰		۰,۰۰۰	۰,۰۳۳۰۰	۰,۰۵۳۰	۰,۱۱۷۰

همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود، سطح معناداری در متغیرهای پژوهش کمتر از یک صدم می‌باشد، بنابراین می‌توانیم بگوییم بین میانگین مشاهده شده و میانگین مورد انتظار تفاوت وجود دارد؛ اما با توجه به اینکه حد بالا و پایین فاصله اطمینان هر دو مثبت می‌باشد، می‌توان گفت مولفه‌های پژوهش بالاتر از میانگین قرار دارند.

فرضیه پژوهش

- نظام آموزش و پرورش در معرفی و صیانت از میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی کشورمان، به کودکان و نوجوانان تاثیر دارد..

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-20]

برای دستیابی به پاسخ این سوال از مدلسازی معادلات ساختاری با رویکرد حداقل مربعات جزئی استفاده شد. برای این منظور آزمون تأثیرات متغیرهای برونزا بر متغیرهای درونزای مدل براساس مدل معادلات ساختاری[1]با رویکرد حداقل مربعات جزئی[2]در دو بخش مد اندازه‌گیری و ساختاری صورت گرفت.

الف: مدل اندازه‌گیری

همان‌طور که در بخش روایی گفته شد، یافته‌ها نشان داد، بارعاملی همه سوال‌ها بالای ۰,۷ است و بنابراین فرض همگن بودن سوال‌ها مورد تایید قرار می‌گیرد و هیچ سوالی نیاز به حذف شدن ندارد. درضمن باتوجه به اینکه ضرایب معناداری همه بارهای عاملی بزرگتر از ۲,۵۸ است، می‌توان گفت که تمامی بارهای عاملی با اطمینان ۹۹ درصد معنادار است.

آزمون کیفیت مدل اندازه گیری انعکاسی: برای این منظور از شاخص اشتراک[3]استفاده شد. این شاخص توانایی مدل را در پیش بینی متغیرهای مشاهده پذیر از طریق مقادیر متغیر پنهان متناظرشان می سنجد. مقادیر مثبت شاخص CV Com نشان دهنده کیفیت مناسب مدل اندازه گیری انعکاسی می باشد. برای شاخص CV com سه مقدار ۰۲/. (ضعیف)، ۱۵/. (متوسط) و ۳۵/. (قوی) معرفی کرده اند. نتایج نشان داد میزان این شاخص برای همه متغیرهای پنهان در حد قوی قرار دارد. به عبارت دیگر شاخص‌ها نشان دهنده کیفیت مناسب مدل اندازه گیری انعکاسی می باشد.

براساس نتایج حاصل شده نظام اموزش و پرورش در معرفی و صیانت از میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی کشورمان، به کودکان و نوجوانان دارای اثر مثبت و معنادار بوده و این عوامل به میزان ۶۱ درصد قابلیت پیش‌بینی پیامدهای رفتاری را دارند. همچنین نتایج نشان داد تأثیر متغیرهای مذکور بر پیامدهای رفتاری در سطح اطمینان ۹۹ درصد تأیید شد، زیرا آماره t برای این مسیرها بیشتر از ۲,۵۸ به دست آمد. در جدول زیر، نتایج حاصل آزمون مدل را می‌توان مشاهده کرد.

1 SEM

2PLS

3 - CV Com

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-20]

جدول ۳- نتایج آزمون مدل پژوهش

فرضیه ها	ضرایب استاندارد شده	t-آماره value	نتیجه
نظام آموزش و پرورش← معرفی و صیانت از میراث فرهنگی	**۰,۵۹**	**۱۴,۹۱**	**قبول**
نظام آموزش و پرورش← معرفی و صیانت از گردشگری	۰,۵۴	۱۳,۸۶	قبول
نظام آموزش و پرورش← معرفی و صیانت از صنایع دستی	۰,۵۷	۱۴,۱۸	قبول

براساس جدول بالا می‌توان نوع و میزان اثر نظام آموزش و پرورش در معرفی و صیانت از میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی کشورمان، به کودکان و نوجوانان مشاهده کرد که همه این مسیرها تایید شد.

آزمون‌های کیفیت مدل ساختاری انعکاسی

شاخص افزونگی یا شاخص کیفیت مدل ساختاری (CV Red): معروفترین شاخص اندازه گیری کیفیت مدل ساختاری، شاخص استون –گایسلر است. مقادیر بالای صفر نشان دهنده توانایی بالای مدل ساختاری در پیش بینی کردن است (Henseler et al., 2009). میزان شاخص افزونگی در این پژوهش ۰,۴۲ به‌دست آمد که بیانگر این است مدل ساختاری در پیش بینی کردن توانایی بالایی دارد.

شاخص اندازه اثر: کوهن برای تعیین شدت رابطه میان متغیرهای پنهان مدل، این معیار را معرفی نمود. مقادیر ۰۲/. (ضعیف)، ۱۵/. (متوسط) و ۳۵/. (قابل توجه) توصیف شده است. فرمول اندازه اثر در زیر آمده است:

در جدول زیر نیز اندازه اثر هر یک از متغیرهای پژوهش آورده شده است:

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-20]

جدول ۴- اندازه اثر متغیرهای پژوهش

مولفه	اندازه اثر
آموزش و پرورش	۰,۴۱
معرفی و صیانت از میراث فرهنگی	۰,۲۲
معرفی و صیانت از گردشگری	۰,۳
معرفی و صیانت از صنایع دستی	۰,۳۸

همان‌طور که در جدول فوق قابل مشاهده است همه متغیرهای پژوهش شاخص اندازه اثر در حد قابل توجهی قرار دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به دنبال بررسی نقش محوری نظام آموزش و پرورش در معرفی و صیانت از میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی کشورمان، به کودکان و نوجوانان بود. در این راستا، نمونه ای از مدیران و معاونین آموزش و پرورش در شهر تهران انتخاب شدند و با پرکردن پرسشنامه های مربوطه ، فرضیه های پژوهش مورد آزمون قرار گرفت. نتایج حاصل از یافته های پژوهش نشان داد که نظام آموزش و پرورش بر معرفی و صیانت از میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی کشورمان، به کودکان و نوجوانان تاثیر معناداری دارد.

بر اساس ادبیات نظری پژوهش، باید گفت که متاسفانه کشور ایران که دارای سابقه‌ی طولانی و درخشان فرهنگی می‌باشد، در اثر مواجهه با شرایط جدید که همان غرب مدرن است، دچار انقطاع فرهنگی شده و تاکنون توان بازسازی این میراث را متناسب با شرایط جدید نداشته است. هجوم فناوریهای نوین اطلاعاتی و ارتباطی و پدیده جهانی‌شدن مانند شوکی هستند که ما را به بازاندیشی در مورد میراث فرهنگیمان رهنمون می سازد، میراثی که موجب اعتلای مجدد ایران خواهد شد؛ در غیر این صورت، باید در انتظار فراموشی، خود بیگانگی و به حاشیه رانده شدن هرچه بیشتر در بازی جهانی بود. معرفی، حفظ و صیانت، مواریث فرهنگی تاریخی و انتقال آن به نسل های بعدی از وظایف ملی و فرهنگی کلیه اقشار جامعه می باشد .

به مفهوم جدید، میراث فرهنگی، حاصل روند تحول جامعه جدید، ارزش ها و نیازهای آن است، به عبارت دیگر به کلیه آثار باقی مانده از گذشته که دارای ارزش فرهنگی باشد نیز گفته می شود، هر اثر باستانی میراث فرهنگی محسوب

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-20]

می شود اما هر میراث فرهنگی جز آثار باستانی نیست. به عبارت بهتر، میراث فرهنگی، آثار مادی و معنوی به جامانده از گذشته است که بر هویت فرهنگی یک جامعه انسانی دلالت دارد و از آن جهت قابل توجه است که در شناخت زندگی گذشتگان مفید و مؤثر است و برای مطالعه جوامع، اقوام، و ملل گوناگون، و نیز بازشناسی آثار مادی تمدن‌ها و سیر تشکیل و تکامل آنها سندی با ارزش به شمار می‌آید. "اموال فرهنگی به اموال منقول و غیرمنقولی اطلاق می‌شودکه ازنظر میراث فرهنگی یک کشور، واجد اهمیت فراوانی باشد."

اما معرفی این میراث به نسل جدید یعنی کودکان و نوجوانان می‌تواند پیامدهای هویتی و فرهنگی بسیار خوبی در پی داشته باشد. در این بین آموزش و پرورش نقش اسای ایفا می کند. آموزش و پرورش دومین سازمان و نهاد اجتماعی است که کودکان پا به آن می گذارند و می توانند در آن هویت اجتماعی و فرهنگی خود را بیابند. آموزش و پرورش مسئولیتی بس دشوار در این راستا برعهده دارد. در این پژوهش مولفه های میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی و پاسداری از آنها با شاخصها و معیارهای فرهنگی، ملی- اسلامی، علمی و فنی مورد تحلیل قرار گرفته است. باید عنوان کرد که در نظام آموزش و پرورش باید برنامه ریزی دقیقی در راستای معرفی این میراث انجام گیرد. این موضوع مستلزم آن است که برنامه ریزان آموزشی با توجه به ارزشها و فرهنگ و میراثی که از تمدن ژرف ایران به جای مانده به تدوین محتوای کتابهای درسی همت گمارند و در این مسیر از فناوریهای به روز و دانش تولید شده بومی استفاده نمایند. توجه به معیارهای ملی و اسلامی و گنجاندن آن در برنامه های آموزش و پرورش گامی مهم در این مسیر است. از طرف دیگر، آموزش معلمان و مدیران برای معرفی این آثار و اختصاص بودجه برای گردشگری دانش آموزی بسیار می تواند راهگشا باشد.

پژوهش حاضر مانند هر پژوهش دیگر دارای محدودیت بود. جامعه آماری که تنها محدود به مدیران و معاونین آموزش و پرورش تهران بود و ابزار اندازه گیری که تنها پرسشنامه بود، از محدودیت‌های این پژوهش می باشد. بر اساس یافته های حاصل از پژوهش، پیشنهاداتی قابل ارائه می باشد:

- برنامه‌های درسی بر اساس معرفی آثار و میراث فرهنگی تدوین گردد.
- کتاب‌های درسی جدیدی که صرفا بر اساس معرفی میراث فرهنگی باشد تدوین و در اختیار دانش آموزان قرار گیرد.
- اردوهای تفریحی در قالب گردشگری شهری و استانی برای دانش آموزان ترتیب داده شود.
- مهارتهای دانش آموزان جهت ارتقای صنایع دستی و صیانت از این صنایع افزایش یابد و آموزشهایی بر اساس منابع در اختیار و سازوکارهای بومی و محلی داده شود.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-20]

منابع

پورشکری، علیرضا، شریفیان، فریدون و نصراصفهانی، احمدرضا.(۱۳۹۹). تحلیل محتوای کتاب های درسی مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه: براساس مولفه های میراث فرهنگی. مطالعات ملی، ۸۱، ۴۶-۲۷

صالح بلوردی، آنیتا. (۱۳۹۸). بررسی انتقال شناخت میراث فرهنگی در شهرهای خلاق به کمک سایت اینترنتی. هنر و تمدن شرق، ۲۳، ۳۰-۲۳

طلائی فیروزجائی, مصطفی، ۱۳۹۴، ارتباط میان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و تاثیر آن بر گردشگری مطالعه موردی استان مازندران، *کنفرانس ملی ایده‌های نو در گردشگری، جغرافیا و توسعه بومی*، بوکان، شرکت پنام خط نوین، https://www.civilica.com/Paper-TGID01-TGID01_057.html

منافی، کاظم و زمانی، الهام (۱۳۹۱). نقش نظام آموزش و پرورش در توسعه فرهنگی جامعه. مهندسی فرهنگی، ۷ (۷۳ و ۷۴)، ۱۳۴-۱۵۱

مهدی کرمی، شهرام، رجبی، محسن ، آزادی، اکرم و احمدی، اکرم. (۱۳۹۸). تأثیر آموزش در فرهنگ‌سازی و ارتقاء نگرش دانش آموزان مقطع متوسطه اول نسبت به اهمیت و حفظ منابع‌طبیعی (مطالعه موردی: شهرستان خرم آباد). علوم و تکنولوژی محیط زیست، ۲۱(۶)، ۲۷۰-۲۵۷

ویسی، ئاکو و زارعی، النا. (۱۳۹۰). نقش فرهنگ و هویت میراث فرهنگی در توسعه پایدار شهری. سومین همایش ملی عمران شهری

هادی, الناز و الهام هادی، ۱۳۹۳، توسعه پایدار و فرهنگ، *دومین کنفرانس ملی مخاطرات محیط زیست زاگرس*، تهران، انجمن مهندسین محیط زیست زاگرس لرستان، https://www.civilica.com/Paper-CEZ02-CEZ02_115.html

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-20]

Bervar, M., & Trnavčević, A. (2019). Importance of Culture for Sustainable Development. *Managing Global Transitions: International Research Journal*, *17*(3).

Çiftçi, A. (2020). Impact of Historic Environments on Child's Cultural Identity and Architectural Heritage Awareness: CATCH (Children-Architects to Create Homes), Erasmus+ Project Experience. *The Historic Environment: Policy & Practice*, 1-31.

Luigini, A., Parricchi, M. A., Basso, A., & Basso, D. (2020). Immersive and participatory serious games for heritage education, applied to the cultural heritage of South Tyrol.

Thakar, N. R. (2020). *Development of a cultural heritage education programme for secondary school students* (Doctoral dissertation, The Maharaja Sayajirao University of Baroda).

Zhuang, X., Yao, Y., & Li, J. J. (2019). Sociocultural impacts of tourism on residents of world cultural heritage sites in China. *Sustainability*, *11*(3), 840.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-20]

The Impact of Education System In Introducing And Protecting The Cultural Heritage, Tourism And Handicrafts Of Our Country To Children And Adolescents

Mahnaz Soomaeizadeh
MA Graduated, Educational Sciences Department, Payam-e-Noor University, Tehran South Branch, Tehran, Iran (Author In Charge) **(**Msoomaei@gmail.com**)**

Forouzan Zarabian
Assistant Professor**,** Educational Sciences Department, Payam-e-Noor University, Tehran South Branch, Tehran, Iran **(**F.zarabian@yahoo.com**)**

Mehran farajollahi
Assistant Professor**,** Educational Sciences Department, Payam-e-Noor University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran. (farajollahim@yahoo.com)

Abstract

The purpose of this study was to determine the pivotal role of the education system in introducing and protecting the cultural heritage, tourism and handicrafts of our country to children and adolescents. The research method was applied in terms of purpose, in terms of data collection method, it was descriptive-correlational and in terms of data type, it was quantitative. The statistical population included 500 managers and deputies of education in Tehran. Using Morgan table and multi-stage cluster random sampling method, 217 people were selected as the sample size. In order to collect data, a researcher-made questionnaire based on several studies was used. After collecting the questionnaires, describing the data by means of standard, standard deviation, percentage, frequency and table through Spss software and statistical inference of data through structural equation modeling using Smart PLS 2 software. The measurement was performed in two parts: model and structural part. The results showed that the education system has a positive and significant effect on children and adolescents in introducing and protecting cultural heritage (0.59), tourism (0.54) and handicrafts (0.57) in our country.

Keywords: education system, cultural heritage, tourism, handicrafts

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-20]